

9. Освітні технології / За заг. ред.. О.М.Пехоти / О.М.Пехота.-К., А.С.К., 2001.-255с.
10. Психология. Словарь / Под общей редакцией А.В.Петровского, М.Г.Ярошевского /Артур Владимирович Петровский, Михаил Герасимович Ярошевский .-М.: Политиздат,1990. -344с.
11. Холодная М.А. Психология интеллекта /Марина Александровна Холодная. – СПб. Питер.-292с.
12. Хохліна О.П. Загальні інтелектуальні здібності дитини: шляхи формування / на матеріалі трудового навчання / О.П.Хохліна // Практична психологія і соціальна робота.2000,№2. С. 13-20.
13. Чепіль М.М., Дуднік Н.З. Педагогічні технології / М.М.Чепіль, Н.З.Дуднік. –К., 2012.-224с.
14. Шарко В.А. Сучасний урок фізики / В.А.Шарко. - К., 2005.- 217с.
15. Шиловська О.М., Петіна Є.О. Вплив інноваційних технологій на інтелектуальний розвиток дитини / О.М.Шиловська, Є.О.Петіна / Нові технології навчання. 2006,№43. С.13-19.

Рудницька Н.А.

Розвиток критичного мислення на уроках історії як один із шляхів формування інноваційної особистості

Швидке зростання загального обсягу інформації і прискорення темпів науково-технічного прогресу призвели до істотних змін у структурі суспільних відносин.

Щоб задовольнити нові потреби суспільства, головною метою сучасної освіти має стати формування інтелектуальної і духовної культури людини, формування інноваційної особистості.

Ми маємо вчити учнів користуватися набутими знаннями, виробляти новий стиль мислення, що дозволить аналізувати проблеми в будь-якій галузі життя і знаходити їх оптимальне розв'язання, отже, навчити учнів мислити критично.

Особливу роль у формуванні критичного мислення відіграють гуманітарні предмети.

Саме вони сприяють встановленню контакту учнів з минулим і сучасним, збагачують їх досвідом людства, озброюють арсеналом загальнолюдських цінностей, створюють умови для соціальної адаптації.

Сприяють виробленню у школярів навичок поведінки, вмінню робити власні висновки, базуючись на досвіді історичних постатей минулого.

І сьогодні залишається актуальним твердження видатного мислителя минулого століття Джона Дьюї, що фундаментальна мета сучасної освіти полягає не просто в наданні інформації учням, а в тому, щоб розвивати критичний спосіб мислення.

Розвиток критичного мислення стає найактуальнішим за часів інтенсивних соціальних змін, коли не можливо діяти без постійного пристосування до нових політичних, економічних або інших обставин без ефективного вирішення проблем, значна частина котрих непередбачувана. У цьому сенсі є очевидною життєва необхідність формування критичного мислення для вітчизняної системи освіти. Тільки таким шляхом ми можемо стверджувати розвиток відповідно до вимог світового інформаційного суспільства та просуватися далі у напрямі демократії.

Уміння критично мислити особливо важливе зараз, коли постійно в засобах масової інформації відбувається масована і витончена обробка суспільної свідомості, розгортаються підготовлені професіоналами рекламні компанії, в яких нас намагаються переконати не лише придбати «цей сир», але й вибрати саме цього депутата, мера, президента.

Отже, особливої актуальності набуває необхідність відрізнити істину від подробиць.

Люди, які мають навички критичного мислення:

- чесні самі з собою;
- перемагають сумніви;
- ставлять запитання;
- базують судження на доказах.

Ними практично неможливо маніпулювати. Критичне мислення вчить нас самостійно міркувати.

Система роботи по формуванню критичного мислення на уроках історії.

Виховувати активну творчу особистість можна лише впроваджуючи у педагогічну практику стратегію розвитку критичного мислення. Завдання цієї стратегії, як уже підкреслювала, полягає в усвідомленні молодого людиною реальностей що її оточують, пошуку шляхів розв'язання проблем.

На уроках ми працюємо над тим, щоб наші учні проявляли самостійне мислення, вели пошук відповідей на різноманітні запитання, були генераторами оригінальних ідей, вміли аналізувати, виявляти позитивне і негативне, спростовувати хибні судження.

А тепер більш детально зупинюся на формуванні критичного мислення на уроці історії.

Коли ми вирішуємо для себе, що у своїй роботі будемо використовувати методи формування і розвитку критичного мислення, то усвідомлюємо, що навчити учнів мислити критично з першого уроку неможливо. Критичне мислення формується поступово, воно є результатом кропіткої роботи вчителя й учня, з уроку в урок, з року в рік.

Не можна виділити єдиний алгоритм формування критичного мислення в учнів. Але можна виділити певні умови, створення яких здатне спонукати і стимулювати учнів до критичного мислення.

Головними з них є такі:

Час. Учні повинні мати достатньо часу для збору інформації за ладанною проблемою, вибору оптимального способу презентації свого рішення. Вчитель повинен створити умови на уроці, щоб учні мали можливість для обміну думками. Ми маємо сприймати навіть невірні припущення учня, обов'язково створити ситуацію успіху, яка базується на здобутих знаннях. Унаслідок цього, учні можуть бачити свою значущість і свій внесок у розв'язання проблеми. Учні мають бути впевнені, що можуть внести свою «цеглину» у зведення будинку, яким є розв'язання проблеми. Важко це все зробити без активної позиції у навчанні.

Урок критичного мислення має певну структуру та складається з п'яти основних етапів: розминка, актуалізація, обґрунтування навчання, усвідомлення змісту, рефлексія.

Якщо ж планувати етапи уроку з використанням на них відповідних специфічних форм та методів технології формування та розвитку критичного мислення, то результат буде ще більш високим.

Використання елементів цієї технології дає можливість зробити уроки більш цікавими, сучасними, активізувати пізнавальну активність учнів, розвивати їхні творчі здібності.

Перший етап уроку в технології формування критичного мислення - розминка може замінювати організаційні моменти класичного уроку, а також використовуватись як зв'язкова ланка між різними етапами уроку. Головна функція – створення сприятливого психологічного клімату на уроці.

На другому етапі уроку критичного мислення - актуалізація намагаючись у дітей викликати зацікавленість, схвилювати їх, провокують учнів пригадати те, що вони знають. На цьому етапі відтворюються знання, вміння, встановлюється рівень досягнень з теми, потрібних для наступних етапів уроку, це можна зробити методом «Прес», який допомагає навчитися знаходити і формулювати свою думку.

Етапи методу:

1. Висловлюємо свою думку: я вважаю
2. Пояснюємо причину такої точки зору: тому що
3. Наводимо приклад додаткових аргументів на підтримку своєї позиції: наприклад
4. Узагальнюємо, формулюємо висновки: отже, таким чином

Третій етап уроку критичного мислення - обґрунтування навчання.

Цей етап навчання передбачає:

- постановку мети уроку;
- розвиток внутрішньої мотивації до вивчення конкретної теми та предмета в цілому;

• Одним із методів на цьому етапі уроку може бути асоціативний куш. Для складання асоціативного куща слід дотримуватись таких правил:

1. Записати в центрі ключове слово чи фразу
2. Записати будь-яке слово чи фрази, які спадають на думку
3. Записувати всі ідеї, які з'являються чи скільки дозволяє час

Також на цьому етапі можуть бути використані такі методи, як :

На етапі усвідомлення змісту учні ознайомлюються з новою інформацією, аналізують її визначають особисте її розуміння. Актуальність етапу полягає в тому, що розвиваються наступні уміння:

- працювати з інформацією;
- працювати самостійно;
- виділяти головне, суттєве.

Тобто формування компетентності учня з предмету. На цьому етапі доцільно використати такий метод формування критичного мислення, як «Різнокольорові капелюхи».

Цей метод використовується для аналізу проблеми, ситуації, для групової дискусії, коли потрібно розглянути предмет під різним кутом зору, об'єктивно оцінити явище, змодельовати різноманітні ситуації та спрогнозувати їх розвиток. Цей метод навчає:

- думати різними способами;
- по різному оцінювати ситуацію;
- прогнозувати події.

На п'ятому етапі уроку критичного мислення - рефлексії треба вирізнити й усвідомити основні компоненти діяльності. Під час рефлексії прояснюється зміст зробленого, підбивається підсумок знань, що повинні бути засвоєні, і встановлюється зв'язок між тим, що вже відомо і тим, що вивчатиметься у майбутньому. На стадії рефлексії реалізуються важливі задачі:

- можливість замислитися над підвищенням якості роботи;
- можливість диференціації домашнього завдання;
- визначення необхідної корекції.

На цьому етапі роботи можна використати метод – «Рюкзак». Рюкзак – метод етапу рефлексії. Цей метод дає можливість залучити кожного учня класу до роботи на цьому етапі. Полягає в тому, що кожен учень стисло записує на папері відповіді на запитання: «Які з тих знань та вмінь, що отримали на уроці ти візьмеш із собою для використання на інших уроках, у житті, для виконання домашнього завдання. Папірці з відповідями складають у рюкзак (справжній чи уявний). Учні вибірково ознайомлюються з відповідями.

Метод «рюкзак» надає інформацію про методи роботи, що були важливими для учнів, сподобались їм.

Такий метод, як сенкан (п'ятиряддя) допомагає підсумовувати інформацію, визначити головні ідеї, думки. Це білий вірш, в якому синтезована інформація в стислому вислові з п'яти рядків.

Приклади:

Холокост

Кривавий безжальний

Переслідували збирали вбивали

Ця жорстокість назавжди залишиться в пам'яті поколінь

Винищення

А такий метод, як есе дозволяє глибше зануритись у проблему і власний внутрішній світ під час її розв'язання, удосконалювати усну і писемну мову, «почути» себе проявити повагу, як до своєї думки, так і до думок інших людей. Суть методу полягає у написанні тексту у довільному стилі.

Приклад 5 – 6 хвилинного есе:

На уроці, присвяченому темі «Культурне життя в Україні в другій половині 40-х на початку 50-х років» я познайомилася з новими для мене термінами «лисенківщина», «ждановщина» та космополітизм (що виявилось для мене новим), а також «цензура» (який я вже вивчала. На мою думку, «лисенківщина» і «ждановщина» як найкраще характеризують ідеологічний тиск на літературу і науку.

Важливим фактором, що впливає на ефективність рефлексії в навчанні, є різноманітність її форм і прийомів, можливість їх використання відповідно до особливостей дітей, до того ж є можливість не тільки використовувати ті методи, що пропонує технологія формування та розвитку критичного мислення, а й придумувати ці прийоми самому чи разом з учнями.

Висновки. Наведена методична система формування критичного мислення дає можливість учителю

- активізувати мислення учнів
- залучити всіх учнів до творчої навчальної діяльності
- розвивати уміння логічно та аргументовано викладати матеріал
- розвивати навички колективного спілкування

Щоб стимулювати критичне мислення, учителю необхідно:

- виділити час
- дозволити учням вільно розмірковувати та висловлювати свої думки
- приймати різноманітні ідеї та думки
- висловлювати впевненість у здібностях кожного учня
- цінувати критичне мислення учнів

Щоб почати ефективно практикувати критичне мислення учні повинні: брати активну участь у процесі навчання, розвивати впевненість у собі, розуміння власних поглядів та ідей

бути готовим продовжувати та відкидати міркування, судження

Сама методика критичного мислення дозволяє максимально підвищити ефективність навчально-виховного процесу, дає можливість створити такі умови, коли всі учні залучаються до активної творчої навчальної діяльності, процесу самонавчання, самореалізації, співпраці, відстоювання своєї позиції.

Порівняння методичної системи щодо формування критичного мислення із традиційним навчанням свідчить про чисельні її переваги.

Література

1. Зязюн І. А., Сагач Г. М. Краса педагогічної дії: Навч. посібник для вчителів, аспірантів, студентів / АПН України; Інститут педагогіки і психології професійної освіти. – К., 1997. – 302 с.

2. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід: Метод. посібник / Благодійна організація «Вчителі за демократію та партнерство» / О. Пометун (Авт. – укладач.). – К., А.П.Н., 2002. -135 с.

3. Косенко О.І. Упровадження стратегії критичного мислення для розвитку навичок аудіювання та створення ситуації успіху на уроках англійської мови. / Англійська мова та література – 2009 - №5. – 20 -25 с.

4. Кроуфорд Алан , Саул Венді. Технологія критичного мислення. – К: Пляда, 2006. – 207 с.

5. Пометун О. І., Пироженко Л. В., Коберник Г.І., Роєнко Л. М., Баліцька Н. Г Інтерактивні технології навчання. – К., Науковий світ, 2004. – 86 с.

6. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук. – метод. посібник / О. Пометун (заг. ред.). – К., А. С. К., 2006. – 192 с.

7. Селевко Г. К.. Альтернативные педагогические технологии. – М., НИИ школьных технологий, 2005 . – 219 с.

8. Данилова Л., Розвивати пізнавальну активність учнів // Рідна школа. – 2002. - № 6. – С. 18-20.

9. Шамова Т.И. Активизация учения школьника. – М.: Педагогика, 1982. – 208 с.

10. Шарко в. Д. Сучасний урок :технологічний аспект / посібник для вчителів і студентів . – К. 2006 – 220 с.

11. Марченко О. Г. Формування критичного мислення школярів. – Харків: Основа; Триада +, 2007.

12. Гравс О. І. Створення оптимального психологічного клімату та навчального простору для формування в учнів критичного мислення на уроках географії. – К: Пляда, 2011. -112 с.

13. Современные образовательные технологии: Учеб. пособие / М. А. Хайрулдинов (сост.). – Симферополь, Тарпан, 2003. – 127 с.